

Veszprém 1893. szept. 16.

Abraham

VESZPRÉMI ENERGIÁK

▷ SZÖVEG: LEVICZKI ANITA | FÉNYKÉP: MAGYAR FÖLDRAJZI MÚZEUM ARCHÍVUMA

Számos városunk, településünk már ősidők óta lakott hely volt, valami odavonzotta, ott tartotta, esetleg később visszacsábította az embereket. Ezt a fajta vonzerőt a településföldrajz az ún. helyi és helyzeti energiákkal magyarázza. „Veszprém esetében nagyon érdekes ez a feladat – jegyzi meg Cholnoky Jenő geográfus, a város szülőtte –, mert aki végigtekint a várostól északra levő szörnyű dolomitpusztaságon, a Balaton felé elterülő silány erdőkön, méltán csodálkozva teheti föl a kérdést, miért keletkezett itt a város?” Veszprém című könyvében – melynek kéziratát a Magyar Földrajzi Múzeum őrzi – Cholnoky igyekszik erre is választ adni, miközben ifjúkori emlékeivel teszi emlékezetessé fejtegetéseit.

Veszprém helyzeti energiája, fejlődését előmozdító egyik legfőbb adottsága centrális elhelyezkedéséből fakad: északról a Bakony erdős vidéke öleli, mely a makkoltatás miatt „hajdan a dísznövényésztés egyik legfőbb területe” volt, míg keletről a Mezőföld gazdag területe, délről pedig „a Balatonvidék borterme, gyümölcssterme és halászó vidéke” övezi. Ahol pedig „nagyon különböző területek szögelnék össze”, ott élnek vásárhelyek, jelentős városok keletkeznek.

Fejlődése kezdetén Veszprém helyi energiái közül az egyik legfontosabb a jó védhetősége volt, melyet a Várhegy biztosított. „Kevés olyan festői szép sziklavidék van hazánkban, mint a Séd völgye Veszprémnél. A folyó betört a dolomit fennsíkba, s 60-80 méter mély völgyet

vágott bele... A leghevesebb kanyarulatába, mintegy öbölbe nyúlik bele délről északra a veszprémi Várhegy és ennek fantasztikus folytatása, a Szent Benedek-hegy. A Várhegynél alkalmasabb helyet megerősített középkori város építésére hiába keresnénk... Ez valóban ideálisan védhető hely!”

A hajdani piarista gimnázium vastag falú építménye is a Várhegyen áll, külső, keleti homlokzata a Séd szédítően mély, sziklás völgyére tekint le. Cholnoky is a piaristákhoz járt, és bizony második osztályos gimnazista korában nagyon rossz tanuló volt, és eléggé csintalan. Egy nap csak hajszálon múltott, hogy a Várhegy helyi energiája (magas, meredek sziklafala), mely az ifjú, 12 éves Cholnokyt számottevő helyzeti energiához juttatta, ne alakuljon át hirtelen mozgásivá...

Veszprém látképe – átrajzolva

A rajzot Cholnoky a város déli részéhez tartozó Füredidombról készítette 1893 őszén, 23 évesen. A jobb alsó sarokban olvasható „átrajzolva” megjegyzés arra utal, hogy a rajzról később tusrajzot készített, melyet illusztrációként az 1938-ban megjelent Veszprém című könyvéhez is felhasznál.

„Egyszer aztán osztályfőnököm megharagudott – idézi fel Cholnoky –, s iskola után, délben 11 óra tájban becsukott az osztályba tinta-lesvesre és papiros gombócra. Az osztályterem ablaka nyitva volt, az öles falak ablakfülkéibe húzódtam, s búsan néztem ki a szép tavaszi tájképre. Megpillantottam az ablak előtt végig nyúló, mintegy egy méter széles párkányt, s merész gondolat ötlött az eszembe. Kimásztam a kissé lejtős párkányra – borzadva gondolok most rá, de akkor csak nevettem magamban –, s végigmásztam a párkányon négykézláb, amíg nyitott ablakhoz nem értem. Valamelyik osztály termének ablaka szerencsére nyitva volt, s azon bemásztam a terembe. Ajtaja nem volt zárva, tehát egész nyugodtan kísérelhettem. A tanár urak is, meg a pedellus is ilyenkor ebédeltek, senki sem vette észre, hogy megszöktem. Csakhogy a

gimnázium épülete alatt, lenn a völgyben volt a huszárkaszárnya. Az egyik tiszt, Apám jó barátja meglátta a párkányon mászó kölyket, távcsövet vett elő, és fölismert. Lóra kapott, és hozzánk nyargalt, félreverte a családi harangot. Kétségbeesett Anyámmal és méltán felháborodott Apámmal s egész kíséretével már a piacon találkoztam.

A sok csintalankodásnak az lett a vége, hogy egy évre ki kellett maradnom, s a pápai kollégiumban kellett magánúton elvégezni a III. osztályt. Ez keserű lecke volt! Vissza-kerültem, s aztán már nagyon jó tanuló lett belőlem. A párkányt meg lefaragták.”

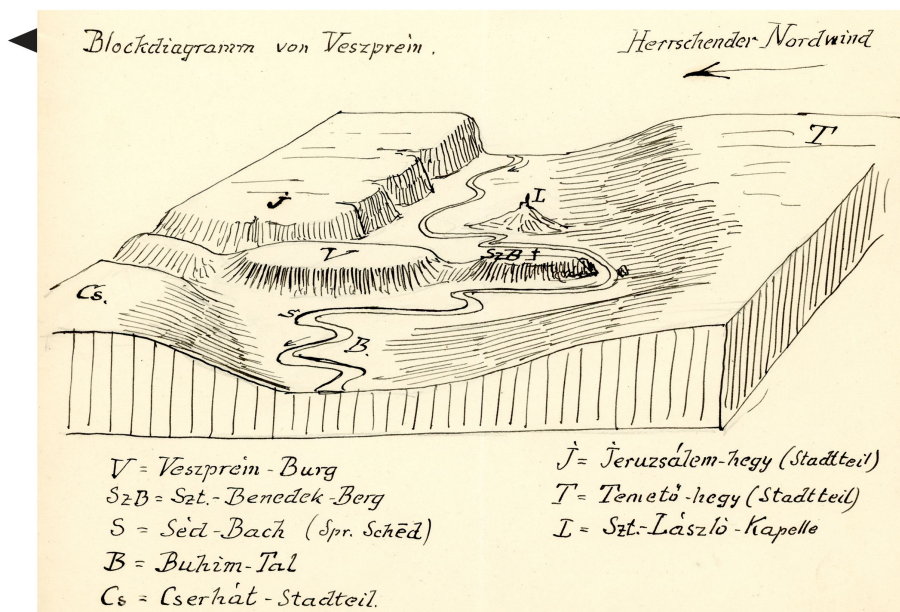
A sok csintalankodásnak az lett a vége, hogy egy évre ki kellett maradnom, s a pápai kollégiumban kellett magánúton elvégezni a III. osztályt. Ez keserű lecke volt!

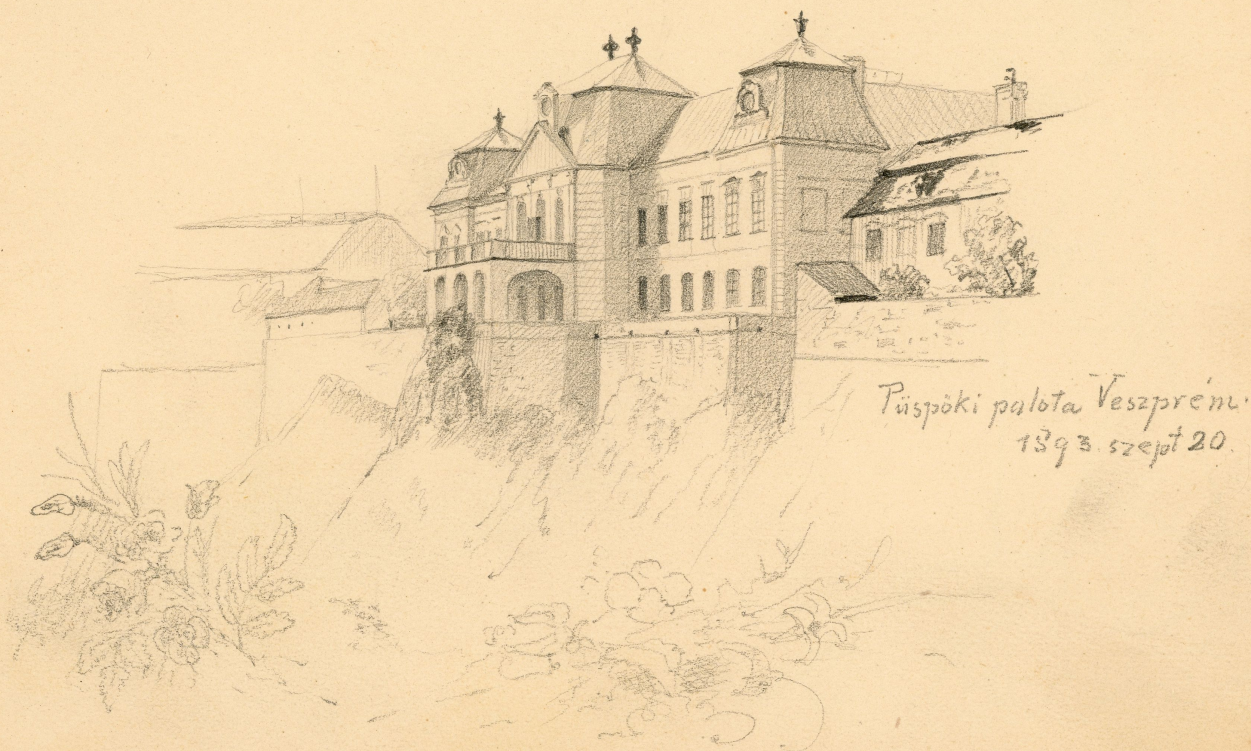
A dolomitsziklák nyújtotta jó védhetőség még kevés lett volna ahhoz, hogy Veszprém számottevő várossá váljon. Ehhez az is kellett, hogy a környék jó részét lösz fedje, mivel „ez az áldott sárga, porhanyó föld a legkitünőbb termőtalaj”, így népesebb lakosság ellátását is lehetővé tette.

„A lösznek az a tulajdonsága, hogy szeret meredek falakban megállni. A vízmosás mindig függőleges szakadékok, alig lehet kimászni belőle” – magyarázza Cholnoky. Egykor a „Külső-Püspökkert nyugati fala mellett vezető út folytatásában, a mezei dűlőúton egyenesen dél felé” sétálva még lehetett ilyen löszszakadékot találni. „Veszprémi diákkoromban – meséli tovább – sokat jártunk ki oda cigarettázni, meg barlanglakósdit játszani. A löszfalba egész barlangokat faragtunk, anyám nem tudta elképzelni, hogy hova tűntek el a konyhakések. Sőt a barlanglakóknak illik művészkedni is, úgy tanultuk áldott jó Tölcséry Ferenc történelemtanárunktól. Nos tehát mi is művészkedtünk. Különösen én kontárkodtam, s az egyiptomi féldomborművek mintájára kifaragtam tanáraink kétségtelenül hű torzképeit. A város közönsége fölfedezte, s egész népvándorlás indult meg, s mulattak a torzképeken. Nem árultak el bennünket a tanár unaknak. Csakhogy egyszer egy tanfelügyelő is kitévedt oda... s följelentette kellő nagy képpel a borzasztó dolgot. Szerencsére osztályfőnököm, a későbbi rendfőnök, rendkívül okos, a gyermekelket nagyszerűen ismerő, bölcs férfiú volt. Nagyot nevetett a dolgon, leintette a

Veszprém tömbszelvénye

A Séd-patak (S) körülöleli a Szent-Benedek-hegyet (SzB) és a veszprémi Várhegyet (V), majd annak keleti oldalában, az ún. Buhim-völgyben (B) folytatja útját. A Séd folyásirányával szembe állva jobbról, északról zúdulnak a városra a bakonyi szelek, és balra, délre húzódik a Balaton (Cholnoky Jenő rajza)

Egy csinos barokk kis palota

„A püspöki palota a Vár leglátványosabb épülete. ...nyugati homlokzata a Vár főterére néz, nagy, arányos tagozatával rendkívül kedves kép. De talán még szebben hat a keleti homlokzat a Buhimvölgyre lejtő sziklák fölött” (Cholnoky Jenő: Veszprém). A palota részletgazdag rajza mellett balra az egykori piarista gimnázium körvonala is kivehető (Cholnoky Jenő rajza 1893-ból)

nagyképűt, és félig tréfára vévén a dolgot, kicsipelt engem oda – sejtette, hogy én voltam a fő bűnös – és a »művész«-re a lehető legsúlyosabb büntetést szabta ki: magamnak kellett a löszfalról a műremekeket lekaparnom. ...de nemhogy haragudtam volna rá, hanem még csak jobban szerettem. Még a latint is megtanultam az ő kedvéért, hej, pedig de nem szerettem a klasszikusokat! Érettségi után ide, a barlanglakások elé hordtuk ki

klasszikusainkat, s nagy máglyát rakva belőlük, elégettük, vad táncot járva a lángoló könyvek körül. Hogy lánholtak Homérosz, meg Vergilius, meg Ovidius s a többi.”

Cholnoky állítja: „De megbántam később!” Mindenesetre nem zárható ki, hogy tűzbe veszett klasszikusai felett bánkódó szavait ifjúsága csintalan mosolyával fűzte hozzá a pont fél évszázaddal később megjelent Veszprém című könyvében.

földRajz
grafikák földrajzi keretben

A Magyar Földrajzi Múzeum hat darab Svataut ábrázoló tusrajzot őriz Cholnokytól, melyek közül az egyik a múzeum **földRajz című időszaki kiállításán** is látható.

Megtekinthető kínai útján használt kis rajzvázlatkönyve is – ebben található a Svatau kikötőjét ábrázoló tusrajz alapjául szolgáló grafitrajza.

A többi tusrajzot a kínai nagy rajzvázlatkönyve alapján készítette.

Ez sajnos elveszett, és már nem került be a múzeum gyűjteményébe

LEVICZKI ANITA

GEOGRÁFUS, MÚZEUMI ADAT-TÁROS A MAGYAR FÖLDRAJZI MÚZEUMBAN
WWW.FOLDRAJZIMUZEUM.HU